

УДК 32.019

Ризики делегітимації політичної влади в умовах субполітизації сучасного суспільства та шляхи їх мінімізації

В.В. КРИВОШЕЇН

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ, Україна, E-mail: 1-704@i.ua

Авторське резюме

Показано, що у профілі ризиків, які загрожують нормальному, стабільному функціонуванню політичної влади, ризики делегітимації посідають провідне місце, оскільки з посиленням делегітимаційних тенденцій збільшуються деструктивні, дисфункціональні процеси, наростають кризові явища у владно-політичній сфері. Обґрунтовано, що в сучасних умовах ризик делегітимації політичної влади ускладнюється процесами субполітизації суспільства, головними сферами прояву яких є держава, транснаціональна економіка, наука і технології, приватне життя.

З'ясовано, що джерелами ризику делегітимації політичної влади є: інституціоналізована корупція у державному управлінні та в судових органах; домінування медіаполітики та політики скандалів в управлінні суспільними відносинами; невиконання правлячими політичними суб'єктами передвиборчих програм, порушення ними правил демократичних процедур, ухвалення рішень поза рамками демократичної системи ухвалення рішень або коли законно обрані політики здійснюють владу, укладаючи угоди та досягаючи компроміси з деякими політичними, суспільними чи комерційними структурами, тим самим псуючи свою репутацію як суверенно та незалежно правлячих суб'єктів; послаблення традиційних каналів впливу на уряд (через голосування чи пресу) представників певних суспільних кіл одночасно з погіршенням їхнього соціально-економічного становища; невідповідності зростаючих очікувань суспільства та можливостей влади їх задовольнити наявними засобами та ін. Визначено такі стратегічні напрями подолання делегітимаційних тенденцій: реальне чи формальне розширення участі громадян у прийнятті політичних рішень; перекладання відповідальності на окремі органи влади чи посадових осіб; весь арсенал спіндокторської діяльності; будь-які аргументовані чи емоційно забарвлені обіцянки політичних партій та окремих політиків, які виборють владу. Показано, що дієвим засобом протидії делегітимації політичної влади є або чіткі кроки з удосконалення процедур ухвалення політичних рішень (у плані чесності та прозорості) з показовим покаранням винних у порушенні, або поступове задоволення інтересів основних верств суспільства.

Ключові слова: легітимація/делегітимація влади, ризики делегітимації влади, субполітизація суспільства, джерела ризику делегітимації влади, стратегії подолання делегітимаційних тенденцій.

Risks of delegitimation of political power in terms of subpoliticization of modern society and ways to minimize them

V.V. KRYVOSHEIN

The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university, Dnepropetrovsk, Ukraine

E-mail: 1-704@i.ua

Abstract

It was shown that the risk profiles that threaten normal, stable functioning of political power, risks of delegitimation of power are important. This is due to increased of delegitimation trends, increase destructive, dysfunctional processes, growing crisis in the political sphere. It is proved that in modern conditions the risk of delegitimation of political power complicated processes of subpoliticization of society. The main areas of their display is the state, transnational economy, science and technology, privacy.

It was found that sources of risk of delegitimation of political power are: institutionalized corruption in public administration and in the judiciary; domination of media-politics and political scandals in the management of public relations; failure of the ruling political actors election programs violation of the rules of democratic procedures, decision-making outside the democratic system of decision-making or when lawfully elected politicians exercise power, concluding agreements and reaching compromises with some political, social or commercial structures, thus spoiling its reputation; weakening traditional channels of influence on the government (through voting or press) members of certain social circles simultaneously with the deterioration of their socio-economic status; non rising expectations of society and opportunities of power available means to satisfy them and others. Determined to overcome these strategic directions delegitimation trends: real or formal expansion of citizens' participation in political decision-making; shifting responsibility to individual authorities or officials; entire arsenal spin-doctoring activities; any reasoned or emotive promises of political parties and individual politicians, elections are the power. It is shown that an effective means of combating of delegitimation of political power or have clear steps to improve the procedures for making political decisions (in terms of fairness and transparency) with exemplary punishment in violation of, or gradually meet the basic interests of society.

Keywords: legitimation / delegitimation of power, risks of delegitimation of power, subpoliticization of society, source of risk of delegitimation of power, strategy of overcoming of delegitimation trends.

© В.В. Кривошеїн, 2015

Постановка проблеми. Нормальне функціонування інститутів політичної влади вирішальною мірою обумовлене ступенем її легітимності. Чим легітимніша політична влада, тим міцніше її становище, тим функціональніше її відправлення. З посиленням делегітимізаційних тенденцій збільшуються деструктивні, дисфункціональні процеси, наростають кризові явища у владно-політичній сфері. Це фатально впливає на відправлення політичної влади як правлячими колами, так і опозиційними силами. Тому у профілі ризиків, що загрожують нормальному, стабільному функціонуванню політичної влади, ризики делегітимізації посідають провідне місце.

У цьому зв'язку нагальною потребою сучасної соціально-політичної науки є дослідження ризиків делегітимізації політичної влади з тим, щоб намітити можливі шляхи їх мінімізації.

Аналіз досліджень і публікацій. У цілому різноманітні питання делегітимізації політичної влади досліджували такі зарубіжні вчені, як П. Бергер, П. Богасон, Л. Вінер, Ю. Габермас, С. Лебрент, Т. Лукман, Д. Рей, Й. Сімонс, М. Фуко, Дж. Шарп та ін., а також такі вітчизняні автори, як О. Висоцький, Г. Почепцов, С. Рябов та ін. Зокрема, Ю. Габермас розглядає кризу легітимізації (делегітимізацію політичної влади) як нездатність влади «підтримати необхідний рівень масової лояльності» [14, р. 46], а П. Богасон вважає, що «деякі дії держави можуть не сприйматись як виправдані і якщо такий брак віри стає широко розповсюдженим, уся система урядування може втратити довіру у населення» [11, р. 522]. Український учений О. Висоцький пов'язує делегітимізацію політичної влади із втратою або відсутністю контролю правлячих кіл за тими сферами, процесами та ситуаціями в суспільстві та за його межами (наприклад, конфлікти з іншими країнами), що масова свідомість схильна відносити до відповідальності політичної еліти [3, с. 112].

Мета дослідження – розкрити сутнісні характеристики ризиків делегітимізації політичної влади та визначити шляхи їх мінімізації.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах ризик делегітимізації політичної влади ускладнюється процесами субполітизації суспільства. Для пояснення природи ризиків делегітимізації політичної влади вельми продуктивно виявляється концепція суспільства ризику, фундатором якої є німецький соціолог Ульрік Бек (1944-2015). Він пропонує аналізувати політичний потенціал суспільства ризику в термінах процесів виробництва, розповсюдження та споживання ризиків в умовах невизначеності. За У. Беком, суспільство ризику є «сконструйованою невизначеністю» (manufactured uncertainty), що породжується «колективною безвідповідальністю». За цих умов «соціальна держава» послаблюється, трансформується і саме поняття політики, її

місце і засоби. Соціальними акторами політики виступають індивіди, соціальні рухи і транснаціональні спільноти, які здатні уникати контролю з боку національних держав. Відповідно до цього політична мобілізація може відбуватися за межами національних держав і офіційних політичних інститутів і сил. У суспільстві ризику важлива роль належить ризику-солідарності страху і боротьбі за збереження середовища проживання.

За У. Беком, другий модерн, в умовах якого формується суспільство ризику, є «світове співтовариство», яке формується поза межами кордонів національних держав. У світі співіснують різні – економічні, культурні та політичні – логіки глобалізації. Виникають нові конкурентні відносини, силові лінії і вузли конфліктів. Відбувається «небезпечна інверсія політики та не-політики», тобто державні політичні інститути позбавляються своїх традиційних функцій – їх захоплюють соціальні сили, що не мають відношення до сфери легітимної влади. І це є вагомим джерелом делегітимізації політичної влади в сучасному постіндустріальному суспільстві – суспільстві ризику.

Така інверсія політичного припускає важливий наслідок: політична система, що раніше існувала, змушена ділити вплив з безліччю субполітик. У. Бек визначає субполітику як «додатковий шанс для діяльності та узурпації влади за рамками політичної системи» або ж як «автономну підсистемну політику» [9, р. 35]. Причому при більш детальному описі даного феномена вчений робить наголос швидше на автономію, ніж на приналежність до системи. Зокрема, У. Бек констатує збіг самоорганізації і субполітизації суспільства [9, р. 39].

Головними сферами прояву «нового політичного», за У. Беком, є 1) держава, 2) транснаціональна економіка, 3) наука і технології, 4) приватне життя.

Що стосується держави, то, по суті, у Другому модерні відбувається деполітизація держави, пов'язана з розмиванням меж політики. Стара ліберальна схема, що походить ще від Т. Гоббса і припускала невтручання політичних інститутів у сферу приватного життя, давно вже поступилася місцем соціальної держави, що приймає на себе зобов'язання й дає гарантії громадянам саме в тій сфері, що споконвічно вигороджувалася як сфера свободи від держави й політичного рішення. Однак тепер і державні інститути не можуть бути цілком ефективними. Держава вже не є сферою найкращого об'єктивного знання, а сучасні ризики ігнорують державні кордони. Спільність ризиків, солідарність страху й невпевненості ширше, ніж спільність державного громадянства. А це змінює конфігурацію політики: кордони політичної системи розмиваються, нові соціальні рухи набувають яскраво вираженого політичного характеру, проблематика політичного рі-

шення перестає бути прерогативою держави.

У суспільстві ризику ключові ідеї та рішення все частіше ухвалюються в сферах економіки і науки. Посилюється феномен «організованої безвідповідальності», оскільки бюрократія не несе відповідальності за рішення, яких вона не ухвалює. Тому потрібні нові форми міжнародної взаємодії та транснаціонального співробітництва. Основою останнього є кооперація і правові рішення (розвинене міжнародне право). Відповідальний Другий модерн – це ринкова економіка з соціальною та екологічною відповідальністю. У цьому зв'язку У. Бек вводить поняття «інклюзивного суверенітету», яке означатиме, що ідею (і принцип дії) транснаціональної держави треба розуміти як «гру з прибутком», коли поступка частини суверенних прав держави-нації інститутам «транснаціональної держави» супроводжується виграшем окремих держав у політичній сфері [2, с. 236]. Зокрема, «транснаціональна держава» може стати опонентом транснаціональних корпорацій.

Транснаціональна економіка як одна з головних сфер прояву «нового політичного» має субполітичний вимір. Економічна субполітика орієнтована на реалізацію принципу самообмеження держави, бізнесу та індивідуальних свобод. Зокрема, йдеться про обмеження прав власників на засоби виробництва і прибуток з них; готовність молоді якомога довше залишатися економічно залежною; обмеження частки прибутку транснаціональних концернів допомогою більш високого оподаткування; обмеження свободи вибору сфери діяльності тощо. Така субполітика також передбачає: збільшення термінів навчання в школах і формування навичок життя в умовах Другого модерну; соціальну відповідальність корпорацій; соціальну відповідальність і екологічну чутливість масового споживача; економізацію робіт, які раніше виконувалися на громадських засадах; розвиток локальних ринків; самозайнятність населення [2, с. 236-237].

Наука і технології як одна з головних сфер прояву «нового політичного» піддається значній політизації. Цей процес обумовлюється наступним: сучасні ризики існують насамперед у формі знань про них; сучасне наукове знання не в змозі врахувати всю складність трансформаційних процесів у навколишньому середовищі та індивідуалізації її впливу на людину; наука перебуває у двозначній політичній і моральній ситуації – вона одночасно породжує ризики і повинна створювати засоби захисту від них; виникають орієнтовані на громадську думку форми наукового знання.

На думку У. Бека, більшість ризиків, що породжуються успіхами науково-технічної модернізації, найнебезпечніші (наприклад, радіоактивне й хімічне забруднення, неконтрольовані наслідки генної інженерії) – вони не

сприймаються безпосередньо органами почуттів людини, а існують лише у формі знання про них. Звідси фахівці, відповідальні за визначення ступеня ризикогенності нових технологій і технічних систем, а також засоби масової інформації, що поширюють знання про них, «здобувають ключові соціальні й політичні позиції» [1, с. 23].

Наука, за У. Беком, захищається від вимушеної публічності «авторитаризмом», напруженням стандартів науковості, що врешті-решт призводить до відтермінування або неприйняття важливих політичних рішень. Німецький учений виступав за демократизацію пізнавальної практики: демонополізацію наукової експертизи, діалог і розширення кола його учасників, відкритість структури ухвалення рішень. У цьому зв'язку постає ще одна проблема сучасного суспільства – це політична інтерпретація технічного й природничо-наукового знання. Ці знання не можуть бути використані безпосередньо в політичному процесі. Тут потрібен переклад цього знання на мову політичного діалогу й рішень. Сьогодні цей переклад здійснює політично ангажоване наукове співтовариство, що «перетворюється на фактор, що легітимізує глобальне промислове забруднення, так само як і загальний підірив здоров'я й загибель рослинності, тварин і людей» [1, с. 59]. По суті, формується інститут експертів, що здобуває самодостатнє політичне значення, оскільки саме він визначає, що й наскільки є небезпечним. Саме експерти визначають рівень соціально-прийнятеного ризику для суспільства.

Привілейоване становище корпусу експертів має низку негативних наслідків. Експерти перетворюються на еліту, що третирує інше населення як алармісти, які підривають громадський порядок непрофесіоналів. Далі, поділ суспільства на експертів і всіх інших викликає в пересічних громадян стійку реакцію недовіри до науки й технологічної сфери. Ця недовіра стає постійним фактором людської поведінки, оскільки експерти систематично приховують або спотворюють інформацію про ризики, а також не можуть відповісти на питання, що є ризикогенним, а що – ні. Боротьба між політично ангажованими експертами утруднює оцінку справжнього стану середовища перебування й пошук адекватних рішень. У результаті наука як соціальний інститут розділяється на дві сфери: сфера академічних або лабораторних наук (наук фактів) і сферу наук досвіду, що ґрунтуючись на публічних дискусіях і життєвому досвіді, «розкриває щирі цілі й засоби, загрози й наслідки того, що відбувається» [1, с. 15].

Не менш важливою сферою прояву «нового політичного» є приватне життя. На думку У. Бека, суспільство політизується завдяки індивідуалізації. У суспільстві ризику відбувається постійне визначення і перевизначення

основних соціальних інститутів і категорій, зміна всієї соціальної системи координат. Індивіди звільняються від визначеності і звичного способу життя, притаманних для індустріальної епохи. «Система координат, в якій протікали життя і мислення в епоху індустріальної модернізації – вісі статі, родини й професії, віра в науку й прогрес – починають розхитуватися» [1, с. 15].

Індивід, створюючи власну біографію, через мільйони приватних рішень формує сферу «політики повсякденного життя». Споживчий попит або бойкот – типова сфера цієї субполітики. Фундаментальною основою суспільства ризику є культура споживання, оскільки вироблені ризики мають бути обов'язково спожиті. Суспільство ризику – це суспільство, що виробляє технологічні і соціальні ризики. Виробництво ризиків виникає у всіх сферах життєдіяльності суспільства – економічній, політичній, соціальній. Отже, фаза виробництва ризику викликає фази розповсюдження і споживання ризику. Споживання ризику одночасно веде і до накопичення ризику, зростання «маси» ризику. При споживанні відбувається не поглинання ризику, а його акумуляція. Критична маса ризику зростає. Ризик стає зростаючим моментом соціального виробництва. І тому він вимушує осіб, що ухвалюють рішення, і суспільство в цілому співвідносити й оцінювати результати виробництва і його приховані побічні ефекти (latent side effects). «Невідомі і ненавмисні наслідки стають домінуючою силою в історії й суспільстві» [1, с. 22].

Тут варто відзначити, що виробництво ризиків є досить «демократичним»: воно породжує ефект бумеранга, обумовленого універсалізацією і глобалізацією ризиків, які руйнують класові і національні межі. Ефект бумерангу породжує зворотний зв'язок і споживання ризику є одночасно і початком його виробництва. Виробництво ризиків – потужний фактор зміни соціальної структури суспільства, перебудови його за критерієм ступеня схильності ризикам. Це, у свою чергу, означає, що в суспільстві складається нова розстановка політичних сил, в основі якої знаходиться боротьба за визначення того, що є ризикогенним (небезпечним), а що – таким не є. Отже, зазначає У. Бек, «політичний потенціал суспільства ризику повинен бути проаналізований соціологічною теорією в термінах виробництва й поширення знань про ризики». І далі він робить висновок, що має безпосереднє відношення до політичної сфери: «Соціально усвідомлений ризик політично вибухонебезпечний: те, що дотепер розглядалося як неполітичне, стає політичним» [1, с. 24]. Інакше кажучи, ризики «політично рефлексивні», тобто викликають до життя нові політичні сили (наприклад, соціальні рухи) і впливають на існуючі соціальні інститути суспільства.

Також У. Бек стверджує, що максимум національної політики, тобто дотримання національних інтересів силами національної держави, абсолютно необхідно замінити максимумом космополітичної політики. Чим більш космополітичними будуть політичні структури та акції, тим сильніше зросте наша індивідуальна влада в глобальному світі (див.: [7]). Космополітичне суспільство являє собою всесвітнє суспільство ризику, в якому поєднується етика індивідуалізму з умовами глобалізації, яка характеризується як спільність дій та життя людей, які знаходяться на величезних відстанях і долають об'єктивний розподіл на національні держави, релігії, регіони та континенти. Завданням політичної дії в сучасному світі є те, щоб «заснувати та випробувати... транснаціональні форуми і форми регульованого, тобто визнаного ненасильницького розв'язання конфліктів між взаємовиключними і часто взаємоворожими національним і космополітичним рухами». Новим політичним суб'єктом повинні стати «рухи і партії громадян світу» [8, р. 102]. У «Суспільстві ризику» У. Бек показує, що самі по собі соціальні рухи є лише субполітичними та потребують обмеження з боку держави, а у «Винаході політичного» – що вони несуть потенціал загрози та екстремізму. Тому не варто розраховувати на те, що в світовому співтоваристві транснаціональні політичні рухи домовляться про те, щоб правила їхньої гри регулювала супервлада. У цьому зв'язку, розмірковуючи про охоронні функції політики, У. Бек констатує: «Наша теорія, її аналітична серцевина, практично аморально та безнадійно говорить про те, що рефлексивна модернізація призводить до фундаментальних потрясінь, котрі, як антимодерн, або ллють воду на млин неонаціоналізму і неофашизму (а саме в тих випадках, коли більшість, в силу послаблення надійності та безпеки, закликає нову-стару жорстокість і хапається за неї), або, в якості протилежної крайнощі, можуть бути використані для того, щоб переформулювати цілі і підвалини західних індустріальних суспільств». І далі продовжує: «...політика в старому розумінні, політика суверенних держав застаріла, що потребує зміну політики, зміну правил політики, зміну політичних правил політикою» [6, с. 15].

До джерел ризику делегітимації політичної влади можна віднести різні чинники. Так, серед чинників та причин делегітимації різні автори називають цілий спектр її збудників. М. Доган виділяє інституціоналізовану корупцію у державному управлінні та в судових органах [13, р. 120]. Також велике значення корупції як чинника делегітимації приділяють М.А. Селігсон [15] та М. Кастельс [12, р. 288]. Крім корупції, М. Кастельс виділяє домінування медіаполітики та політику скандалів в управлінні суспільними відносинами як своє-

рідні чинники та інструменти впливу на процес делегітимації. Він зауважує, що скандали делегітмують тих політиків, яких вони стосуються, і, навпаки, роблять більш легітимними тих, яких не зачіпають, на контрасті з втягнутими у скандал. Щоправда, цей ефект політики скандалів багато в чому залежить від рівня знань про політичну сферу, оскільки громадяни з низьким рівнем знань під впливом скандалів схильні відмовляти у легітимності усім політикам та політичному режиму в цілому [12, р. 289].

М. Кастельс також відзначає неоднозначну роль мас-медіа в процесі делегітимації політичної влади. З одного боку, внаслідок специфічної уваги медіа до негативних явищ виникає «недуг медіа» серед громадян, коли посилюються почуття неефективності, цинізму, ізоляваності, недовіри до політичних інституцій, що є наслідком негромадянської політичної поведінки, якій піддаються громадяни завдяки ЗМІ, зокрема телебаченню. З іншого боку, мас-медіа створюють міцний зв'язок між владою та підвладними, приводячи до «кола добродійності» посилення громадянських зобов'язань [12, р. 289-290]. Проте, як вважає М. Кастельс, політика скандалів більш безпосередньо пов'язана з кризою легітимності політичної влади, ніж медіаполітика сама по собі [12, р. 290].

П. Богасон виділяє цілу низку чинників, які можуть привести до делегітимації політичної влади. А саме: невиконання правлячими політичними суб'єктами передвиборчих програм; порушення ними правил демократичних процедур; прояви з їх боку ознак корупції; ухвалення рішень поза рамками демократичної системи ухвалення рішень або коли законно обрані політики здійснюють владу, укладаючи угоди та досягаючи компроміси з деякими політичними, суспільними чи комерційними структурами, тим самим псуючи свою репутацію як суверенно та незалежно правлячих суб'єктів; послаблення традиційних каналів впливу на уряд (через голосування чи пресу) представників певних суспільних кіл одночасно з погіршенням їхнього соціально-економічного становища [11, р. 522]. Тобто, на думку П. Богасона, основою розгортання делегітимаційних процесів є розповсюдження у більшості громадян впевненості, що вони втрачають вплив на владу та на суспільно-політичні процеси, що безпосередньо пов'язані з їхнім життям.

Однією з основних причин делегітимації політичної влади Ю. Габермас вбачає у невідповідності зростаючих очікувань суспільства та можливостей влади їх задовольнити наявними засобами [14, р. 73-74]. Як результат, виникає дефіцит легітимності, який означає відсутність можливості адміністративними методами підтримати чи встановити ефективні нормативні

структури у необхідній мірі [14, р. 47]. Одним із основних стратегічних способів подолання делегітимності влади, на думку Ю. Габермаса, є зсув акцентів із втілення суверенної волі громадян в особистостях та актах вибору на виборчих дільницях – до процедурних вимог щодо процесів комунікації та прийняття рішень [5, с. 337]. Визнаючи, що «для масової демократії західного типу характерні риси керованого процесу легітимації» [4, с. 163], Ю. Габермас фактично пропонує правлячим політичним силам зміцнювати легітимність через розширення предметної сфери офіційних інституціоналізованих комунікативних процедур, зокрема референдумів, та «реформування ціннісних настанов населення» [5, с. 338].

О.Ю. Висоцький визначає декілька стратегічних напрямів подолання делегітимаційних тенденцій. По-перше, це реальне чи формальне розширення участі громадян у прийнятті політичних рішень, результатом чого стає символічне розділення відповідальності за наслідки рішень між владою та громадянським суспільством. По-друге, це перекладання відповідальності на окремі органи влади чи посадових осіб, внаслідок розпуску, зміни функцій чи відставки яких мінімізуються делегітимаційні ризики політичного режиму в цілому. По-третє, це весь арсенал спіндокторської діяльності, яка покликана мінімізувати негативні наслідки подій для чинної влади шляхом впливу на масову свідомість. До цього напрямку можна віднести відповідний вплив на мас-медіа з метою забезпечення затухання небажаних для правлячих сил тематизації [3, с. 112-113]. По-четверте, це будь-які аргументовані чи емоційно забарвлені обіцянки політичних партій та окремих політиків, які виборють владу. Щоправда, у випадку надто захмарних обіцянок політичні актори, які претендують на владу, ризикують потрапити у пастку неможливості виконання власних передвиборчих програм і тим самим закласти міну уповільненої дії під власну легітимність [3, с. 122].

Дієвим засобом протидії делегітимації політичної влади є або чіткі кроки з удосконалення процедур ухвалення політичних рішень (у плані чесності та прозорості) з показовим покаранням винних у порушенні, або поступове задоволення інтересів основних верств суспільства. У першому випадку може йтися про технології процедурної легітимації (procedural legitimation), у другому – про технології результат-орієнтованої, субстантивної легітимації (substantive legitimation). Якщо технології процедурної легітимації побудовані на розповсюдженні та інфільтрації у суспільну свідомість різних критеріїв чи значущості цінностей участі, доступу та відповідальності урядових інститутів та політичних акторів, то технології субстантивної легітимації засновані на мобілізації суспільного визнання та підтримки за ра-

хунок проголошення та досягнення цінностей (наприклад, дистрибутивна справедливість та рівність) та цілей урядовими інститутами та політичними акторами [10, р. 12, 22].

Стійка тенденція делегітимації влади може загрожувати не лише правлячій політичній силі позбавленням владного становища, але й звуженням можливостей політичних інститутів, зокрема партій, мобілізувати та спрямовувати політичну активність суспільства. Одночасно делегітимаційна ситуація як наслідок прогресуючих делегітимаційних процесів є сприятливою умовою для здійснення технології легітимації, побудованої на консолідації протестних настроїв суспільства та їх персоналізації у бунтівливому кандидаті. В основі цієї технології – радикальне протистояння бунтівливого кандидата (та, можливо, його політичної сили) проблемам суспільно-політичного розвитку як природного наслідку байдужості, нездатності та зловживань представників мейнстрімних політичних сил [3, с. 119-120].

Висновки. Таким чином, у профілі ризиків, що загрожують нормальному, стабільному функціонуванню політичної влади, ризики делегітимації посідають провідне місце, оскільки з посиленням делегітимаційних тенденцій збільшуються деструктивні, дизфункціональні процеси, наростають кризові явища у владно-політичній сфері. У першу чергу делегітимація політичної влади пов'язана із втратою або відсутністю контролю правлячих кіл за тими сферами, процесами та ситуаціями в суспільстві та за його межами (наприклад, конфлікти з іншими країнами), що масова свідомість схильна відносити до відповідальності політичної еліти. У сучасних умовах ризик делегітимації політичної влади ускладнюється процесами субполітизації суспільства. За спостереженням У. Бека в сучасному суспільстві відбувається інверсія політичного, коли політична система, що раніше існувала, змушена ділити вплив з безліччю субполітиків, які він визначає як автономну підсистемну політику. Головними сферами прояву «нового політичного» є держава,

транснаціональна економіка, наука і технології, приватне життя. У цьому розрізі У. Бек пропонує замінити максимум національної політики максимумом космополітичної політики, стверджуючи, що чим більш космополітичними будуть політичні структури та акції, тим сильніше зросте індивідуальна влада в глобальному світі. Джерелами ризику делегітимації політичної влади є цілий спектр її збудників. Це: інституціоналізована корупція у державному управлінні та в судових органах; домінування медіаполітики та політики скандалів в управлінні суспільними відносинами; невиконання правлячими політичними суб'єктами передвиборчих програм, порушення ними правил демократичних процедур, ухвалення рішень поза рамками демократичної системи ухвалення рішень або коли законно обрані політики здійснюють владу, укладаючи угоди та досягаючи компроміси з деякими політичними, суспільними чи комерційними структурами, тим самим псуєючи свою репутацію як суверенно та незалежно правлячих суб'єктів; послаблення традиційних каналів впливу на уряд (через голосування чи пресу) представників певних суспільних кіл одночасно з погіршенням їхнього соціально-економічного становища; невідповідності зростаючих очікувань суспільства та можливостей влади їх задовольнити наявними засобами та ін.

Можна визначити такі стратегічні напрями подолання делегітимаційних тенденцій: реальне чи формальне розширення участі громадян у прийнятті політичних рішень; перекладання відповідальності на окремі органи влади чи посадових осіб; весь арсенал спіндокторської діяльності; будь-які аргументовані чи емоційно забарвлені обіцянки політичних партій та окремих політиків, які виборють владу. Дієвим засобом протидії делегітимації політичної влади є або чіткі кроки з удосконалення процедур ухвалення політичних рішень (у плані чесності та прозорості) з показовим покаранням винних у порушенні, або поступове задоволення інтересів основних верств суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну [Текст] / У. Бек; пер. с нем. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
2. Бек У. Что такое глобализация? [Текст] / У. Бек; пер. с нем. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 304 с.
3. Висоцький О.Ю. Теоретико-методологічні виміри технологій легітимації політичної влади [Текст]: дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.01 / О.Ю. Висоцький; Нац. металургійна акад. України. – Д., 2011. – 450 с.
4. Хабермас Ю. Догоняющая революция и потребность в пересмотре левых идей. Что такое социализм сегодня? [Текст] / Ю. Хабермас // Политические работы / Сост. А.В. Денежкина; пер. с нем. Б.М. Скуратова. – М.: Праксис, 2005. – С. 147-178.
5. Хабермас Ю. Постнациональная констелляция и будущее демократии [Текст] / Ю. Хабермас // Политические работы / Сост. А.В. Денежкина; пер. с нем. Б.М. Скуратова. – М.: Праксис, 2005. – С. 269-340.
6. Beck U. Die Erfindung des Politischen [Text] / U. Beck. – Frankfurt a/M: Suhrkamp, 1993. – 350 s.
7. Beck U. Power in the Global Age: a New Global Political Economy [Text] / U. Beck; trans. K. Cross. – Cambridge: Polity Press, 2005. – xii, 365 p.
8. Beck U. The cosmopolitan perspective: sociology of the second age of modernity [Text] / U. Beck // The British

Journal of Sociology. Special issue: Sociology Facing the Next Millennium / J. Urry (ed.). – 2000. – Vol. 51, № 1. – P. 79-105.

9. Beck U. The Reinvention of Politics: Toward a Theory of Reflexive Modernization [Text] / U. Beck // Beck U. Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetic in the Modern Social Order / U. Beck, A. Giddens, S. Lash. – Cambridge: Polity Press, 1994. – P. 1-55.

10. Bernstein S. Introduction: Power, Social Purposes, and Legitimacy in Global Governance [Text] / S. Bernstein // Global liberalism and political order: toward a new grand compromise? / S. Bernstein, L.W. Pauly (eds.). – New York: State University of New York Press, 2007. – P. 3-22.

11. Bogason P. Legitimacy Crisis [Text] / P. Bogason // Encyclopedia of Governance. – Vol. 2 / M. Bevir (ed.). – Thousand Oaks: Sage Publications, 2007. – P. 522.

12. Castells M. Communication power [Text] / M. Castells. – Oxford, N.Y.: Oxford University Press, 2009. 571p.

13. Dogan M. Conceptions of Legitimacy [Text] / M. Dogan // Encyclopedia of government and politics / M. Hawkesworth, M. Kogan (eds.). – New York: Routledge, 1992. – P. 116-128.

14. Habermas J. Legitimation crisis [Text] / J. Habermas; trans. by Th. McCarthy. – Cambridge: Blackwell; Oxford: Polity press, 1997. – xxv, 166 p.

15. Seligson M.A. The Impact of Corruption on Regime Legitimacy: A Comparative Study of Four Latin American Countries [Text] / M.A. Seligson // The Journal of Politics. – 2002. – Vol. 64, № 2. – P. 408-433.

Стаття надійшла до редакції 13.06.2015

REFERENCES:

1. *Bek U. Obshchestvo riska. Na puti k drugomu modernu (Risk Society. On the way to another modernity).* Moscow, 2000, 384 p.

2. *Bek U. Chto takoye globalizatsiya? (What is globalization?).* Moscow, 2001, 304 p.

3. *Vysots'kiy O.Yu. Teoretyko-metodolohichni vymiry tekhnolohiy lehitimatsiyi politychnoyi vlady (Theoretical and methodological dimensions of legitimizing political power technology).* Dnipropetrovsk, 2011, 450 p.

4. *Khabermas Yu. Dogonyayushchaya revolyutsiya i potrebnost v peresmotre levyykh idey. Chto takoye sotsializm segodnya? (To catch up with the revolution and the need to revise the leftist ideas. What is socialism today?). Politicheskoye raboty.* Moscow, 2005, pp. 147-178.

5. *Khabermas Yu. Postnatsionalnaya konstellyatsiya i budushcheye demokratii (Post-national constellation and the Future of Democracy) Politicheskoye raboty.* Moscow, 2005, pp. 269-340.

6. Beck U. Die Erfindung des Politischen. Frankfurt a/M., 1993, 350 p.

7. Beck U. Power in the Global Age: a New Global Political Economy. Cambridge, 2005, xii, 365 p.

8. Beck U. The cosmopolitan perspective: sociology of the second age of modernity. The British Journal of Sociology. Special issue: Sociology Facing the Next Millennium, 2000, vol. 51, № 1, pp. 79-105.

9. Beck U. The Reinvention of Politics: Toward a Theory of Reflexive Modernization. Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetic in the Modern Social Order / U. Beck, A. Giddens, S. Lash. Cambridge, 1994, pp. 1-55.

10. Bernstein S. Introduction: Power, Social Purposes, and Legitimacy in Global Governance. Global liberalism and political order: toward a new grand compromise? / S. Bernstein, L.W. Pauly (eds.). New York, 2007, pp. 3-22.

11. Bogason P. Legitimacy Crisis. Encyclopedia of Governance. Vol. 2, Thousand Oaks, 2007, p. 522.

12. Castells M. Communication power. Oxford, 2009, 571 p.

13. Dogan M. Conceptions of Legitimacy. Encyclopedia of government and politics. New York, 1992, pp. 116-128.

14. Habermas J. Legitimation crisis. Cambridge; Oxford, 1997, xxv, 166 p.

15. Seligson M.A. The Impact of Corruption on Regime Legitimacy: A Comparative Study of Four Latin American Countries. The Journal of Politics, 2002, vol. 64, № 2, pp. 408-433.

Кривошеїн Віталій Володимирович – доктор політичних наук, професор
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпропетровськ, пр. Гагаріна, 72
E-mail: 1-704@i.ua

Kryvosheyn Vitalij Volodymyrovych – doctor of political sciences, Full Prof.
The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university
Address: 72, Gagarin Av., Dnipropetrovsk, 49010, Ukraine
E-mail: 1-704@i.ua